

Paulina Brelińska

Badaczka researchu artystycznego,
kuratorka i krytyczka sztuki.

W 2018 uzyskała tytuł magistra na specjalizacji strategii kuratorskie i promowanie kultury na Uniwersytecie Artystycznym w Poznaniu. Kuratorka i koordynatorka projektów krajowych i międzynarodowych m.in. wystawy *Voyager's Record / Rejestr Podróżnika* (2018), wystaw *Bifor I Bifor 2: Wielki Powrót* (2016 i 2018), konferencji na temat aktualnego stanu krytyki artystycznej w Polsce *#StanKrytyczny* (2016). Jej projekt magisterski został wyróżniony przez Redakcję Magazynu „Notes Na 6 Tygodni” podczas najlepszych dyplomów UAP w 2018 roku. Obecnie pracuje jako tzw. „Helpdesk” dla artystów wspomagając działania promocyjne i rozwój kariery malarzy oraz rzeźbiarzy z Polski. Publikowała swoje teksty w „e-Czasie Kultury”, „Zeszytach Artystycznych”, „Formacie”, „Artluku”, na portalach Rynekisztuka.pl, Purple Haze Magazine, XIBT Contemporary Art Magazine.

Internetowe strategie kuratorskie: Voyager's Record / Rejestr podróżnika

Wprowadzenie

Poniższy tekst stanowi komentarz do mojego projektu dyplomowego magisterskiego zatytułowanego *Voyager's Record/ Rejestr podróżnika*, który zrealizowałam w 2018 roku na Wydziale Edukacji Artystycznej i Kuratorstwa w Uniwersytecie Artystycznym w Poznaniu. Promotorką projektu była dr hab. Izabela Kowalczyk, Dziekan Wydziału Edukacji Artystycznej i Kuratorstwa (UAP). Projekt o charakterze kuratorsko-badawczym składał się z dwóch części: rzeczywistej wystawy odbywającej się w Galerii :SKALA w Poznaniu oraz internetowej ekspozycji wykonanej w narzędziu projektowym o nazwie Research Catalogue (RC)¹.

Narzędzie RC zostało stworzone we współpracy z międzynarodową platformą The Journal for Artistic Research (JAR)², która od 2010 roku rozpowszechnia interdyscyplinarne projekty z pogranicza sztuki i nauki. Pomysłodawcy wykreowali demokratyczną platformę zrównania efektów poszukiwań dla artystów, kuratorów oraz naukowców. Mogą oni posługiwać się zunifikowanymi narzędziami porządkującymi opisywaną wiedzę w celu stworzenia tzw. ekspozycji RC lub też bazować na tradycyjnych formach publikacji w postaci naukowych artykułów. Znakiem rozpoznawczym JAR jest ekspozycja (*exposition*) tworzona w programie projektowym Research Catalogue (RC), sama platforma o tej samej nazwie jest natomiast bazą danych o statusie *open source* (otwarte źródło) zrzyszającą

» 1 Internetowa baza Research Catalogue, <https://www.researchcatalogue.net/> [dostęp: 30.05.2019].

» 2 Internetowa platforma The Journal for Artistic Research, <https://www.jar-online.net/> [dostęp: 30.05.2019].

badaczy w szerokim tego słowa znaczeniu. Mogą oni wpływać na efekty prezentowane przez innych researchów, dodając własne uwagi i spostrzeżenia. Każde kolejne ruchy odbywają się dzięki interakcji z innym badaczem, co wyraźnie wpływa na wciąż rozwijającą się sieć. Finalny efekt projektu zależy od autora, który posługując się wypracowanym designem metodologicznym, prezentuje swoje badania publiczności.

Widok wystawy *Voyager's Record | Rejestr podróżnika*, 2018

Inwencja autora jest najsilniejszym czynnikiem rozwoju map pojęciowych RC, przybierających mniej i bardziej rozbudowane formy. Pojawiające się w ekspozycji materiały mają szansę zaistnieć w różnych konfiguracjach, z biegiem czasu mogą być także uzupełniane o nowe treści (*work in progress*). Możliwość ich aktualizacji oraz zmiany istniejących układów sprawiają, że utworzone struktury stają się jeszcze jedną formą pokazywania sztuki najnowszej. Traktuję je jak ewolucję wystaw, ponieważ przestrzeń wirtualna to obecnie równie wartościowe miejsce dla pokazywania sztuki, jak estetyzujący *white cube*, surowe pustostany, sale muzealne czy każda inna galeria. Dodatkowo, sztuka w takiej postaci zbiera wokół siebie znacznie większą liczbę odbiorców i pozostaje w sieci na czas nieokreślony.

Studium przypadku: *Voyager's Record/ Rejestr podróżnika*

I. Narracja

Wystawa *The Voyager's Record/ Rejestr podróżnika* odnosi się do podróży jako formy mobilności wynikającej z wewnętrznej potrzeby zobaczenia miejsc niedostępnych, nieodkrytych, zaginionych czy tajemniczych. Jej tytuł nawiązuje do nazwy dwóch połączonych dysków – *The Voyager Golden Record* – które zostały w latach 70. XX wieku umieszczone na pokładzie sond wystrzelonych przez NASA w ramach programu *Voyager*. Znajdowały się na nich nagrania oraz fotografie, które obrazowały potencjalnym pozaziemskim odbiorcom cykl życia ludzkiego gatunku na Ziemi.

Widok wystawy *Voyager's Record / Rejestr podróżnika*, 2018

Realizacje zaproszonych artystów zwracają uwagę na to, jakie obrazy i elementy przyrody najbardziej przykuwają ich uwagę podczas ekspedycji – wyprawy zorganizowanej w określonym celu. Taka koncepcja sytuuje artystę na pozycji badacza / odkrywcy, który w określonym celu archiwizuje/ dokumentuje poprzez sztukę interesujące go elementy przyrody. Obiekty te zostają pozbawione tym samym cech artefaktu (nieprawidłowy element wyniku badania naukowego), a wręcz przeciwnie – stają się wartościowym rejestrem naukowym obrazującym życie na Ziemi.

W XIX wieku autor książki *KOSMOS. Rys fizycznego opisu świata* Aleksander Humboldt zauważył, że to przyroda jest stałym przedmiotem fascynacji odkrywców. Podczas obserwacji prac współczesnych artystów gloryfikacja natury zdaje się w dalszym ciągu bardzo istotna. Humboldt pisał tak: „Dziecięca radość na widok szczególniejszych postaci krajów i zamkniętych mórz, jak nam je karty geograficzne przedstawiają; pragnienie oglądania konstelacyj południowego nieba, których nie masz na naszym firmamencie; wizerunki palm i libanowych cedrów na obrazkach z pisma świętego; są to wszystko rzeczy jako przykład przywiedzione, a które zdolne są zatlić w młodej duszy niepowściągnią żądzę oglądania dalekich krajów”³.

Max Radawski, *Digital Suiseki*, fotografia i obiekty, 2015-2018

Wystawa jest opowieścią o podróżach mentalnych, a także o uczuciach, które towarzyszą podróżnikom/ artystom „w trasie”. Pozostając w stanie zawieszenia, odpowiednio odległe od codziennych obowiązków, powstają bardzo wiarygodne dzieła sztuki – mówiące wiele o funkcjonowaniu człowieka na Ziemi.

» 3 A. Humboldt, *KOSMOS: Rys fizycznego opisu świata*, przekł. J. Baranowski, L. Zejszner, Nakładem Henryka Natasona, Warszawa 1852.

The Voyager(s)

Voyager to angielski termin oznaczający „podróżnika/ podróżniczkę” lub „odkrywcę/ odkrywczynię”. Użyty w tytule nie tylko nawiązuje do programu NASA, ale również wskazuje na globtroterski tryb życia większości zaproszonych do wystawy artystów i artystek. Ich historie oraz wspomnienia odgrywają równie ważną rolę, co eksponowane prace. Można powiedzieć, że są oni „sondami kosmicznymi” wystrzelonymi w nieznanym im przestrzenie, a ich prace to rejestry obserwowanych zjawisk. Świadomie poszerzam ten kontekst o obszar naukowo-poznawczy. Dlatego też do współpracy zaprosiłam **Macieja Gąbkę** (*Fragmentation of point IX*, 2017), który w swojej pracy magisterskiej zajmował się m.in. zagadnieniem przeszkody epistemologicznej⁴, a sam przyjmuje postawę „poszukiwacza”, świadomie łącząc teorię z praktyką.

Max Radawski, *Digital Suissei*, fotografia i obiekty, 2015-2018

» 4 Za Gastonem Bachelardem pisze Maciej Gąbka: „Szczególną uwagę przywiązuję do pojęcia przeszkody epistemologicznej – terminu określającego wszelkiego rodzaju błędy, które uniemożliwiają lub, co najmniej, skutecznie opóźniają poznanie naukowe, które według francuskiego teoretyka, najbardziej zbliża człowieka do pełnego poznania. Jak twierdzi sam Bachelard, pokonanie przeszkody – stanu umysłowego bezruchu, stagnacji, regresu, problemu – równoznaczne jest z zanegowaniem wszelkiego rodzaju absolutyzującej formy; całkowitym, umysłowym otwarciem, nie tylko na doświadczenia empiryczne, lecz także na wartości umykające »z zdrowemu rozsądkowi«. Błąd, podobnie jak Derridański nierozstrzygalnik, wkalkulowany jest w proces poznawania. Stanowi jego immanentny element, dający możliwość uświadomienia sobie, iż rzeczywistość widzialna nie musi być wyłącznym, jedynym i niepodważalnym obrazem odwzorowującym jego prawdziwość”, M. Gąbka, *Stany nierozstrzygalne jako pozytywno-negatywowa metafora epistemologiczna*, Poznań 2017, s. 4.

Punktem rozpoczynającym podróż po wystawie jest wideo *Mars 116 Lili Luganskaiej*. Kilka lat temu młoda artystka zastanawiała się nad tym, dlaczego ludzie nie chcieliby mieszkać na Marsie? Zainspirowała się sondą przeprowadzoną przez holenderską fundację Mars One. Polegała ona na odnalezieniu potencjalnych ochotników, którzy byliby w stanie zamieszkać na zawsze na Czerwonej Planecie, w stworzonych przez nich osiedlach mieszkaniowych. Większość ankietowanych afirmowała ten pomysł. Artystka podjęła próbę zrozumienia, dlaczego opuszczenie Ziemi nie stanowi dla niektórych jej mieszkańców żadnego problemu? Idąc tym tropem, można przyjąć, że naukowy postęp będzie w stanie przekształcić w przyszłości Diogenesowe „Jestem obywatelem świata” na „Jestem obywatelem wszech-świata”. Dlatego też wizja uniwersum jako metafory ludzkiego ciała, stworzona przez **Piotra Pardiaka**, w subtelny sposób nawiązuje do wciąż ewoluującej relacji człowiek-wszechświat (*Uniwersum*).

Widok wystawy *Voyager's Record | Rejestr podróżnika*, 2018

Kolejny przystanek badawczy przedstawia nam **Łukasz Jastrubczak**. *Spacer po spiralnej grobli* to autentyczny rejestr dźwiękowy stworzony podczas osobistej przechadzki po dziele amerykańskiego artysty Roberta Smithsona (6 sierpnia 2014). Ośmiocalowa płyta, na której został nagrany, nawiązuje swoją formą do połączonych dysków Voyagera oraz słów Floriana Dombois: „potrzebna jest alternatywa, która uwidoczni te

rzeczy, które nauka zaniedbała”. Bez wątpienia lukę tę może wypełnić działalność artystyczna, ściśle związana z subiektywną sferą odczuć i wrażeń.

W bezpośrednim nawiązaniu do tradycji rejestrów fotograficznych przedstawiają się prace **Michała Peplaka** (*On the Way*) oraz **Andrei Mtz. Delmuro** (*When the lines cross, Solitude is my best friend, Disconnected*). Zdjęcia to najczęstsze formy utrwalania procesu podróŜowania. Nie tylko dokumentują istotne dla nas obrazy, ale również stanowią często jedyny dowód na to, że zobaczyliśmy konkretne miejsce czy byliśmy świadkami pewnego zjawiska. Bardzo świadomie wykorzystuje to medium **Baltazar Fajto**, który wykreślił na mapie geograficznie najodleglejsze punkty Europy, a następnie odwiedził je i stworzył bazę danych składającą się z fotografii i zapisków. Obrazy stały się więc świadomie skomponowaną, spójną opowieścią. Istotną rolę odgrywają także materiały audiowizualne. **Araks Sahakyan** stworzyła je po to, aby udokumentować konkretne przekształcenia geopolityczne (*Ingenocide*).

Często jednak podróŜe są na tyle abstrakcyjne, że mają rację bytu jedynie za pomocą Google Maps. Jak twierdzi **Olga Kowalska**, istnieją takie miejsca, które pomimo że nie odwiedziliśmy ich realnie, są nam niesamowicie bliskie. Dla artystki są to m.in.: Dissapointment Island (Wyspa Rozczarowania), niewiele oddalone od siebie Despair i Hope Island (Wyspa Rozpaczy i Wyspa Nadziei) czy Doubtful River (Wątpliwa Rzeka). **Max Radawski** posługuje się natomiast przedmiotem. Kamienie, tak istotne dla japońskiej sztuki Suiseki, są dla niego urzeczywistnieniem wyobrażeń o japońskich górach.

Oś koncepcyjną wystawy zamyka idea zapisywania i tworzenia notatek badawczych (*research notes*). Podążając za koncepcją Roberta Smithsona: „Historia Ziemi zdaje się czasem historią zapisaną w książce, w której kaŜda strona jest rozdarta na małe kawałeczki. [Okazuje się, że] Wiele stron tak jak i niektóre ich części zaginęły”⁵. To we własnych komentarzach odnajdujemy często najistotniejsze dla nas treści. Są one tym bardziej wartościowe, kiedy mogą być odczytane przez szerszą grupę odbiorców. **Diana Lelonek** oraz **Marek Kucharski** w swoim wspólnym projekcie powracają do dziewiętnastowiecznej księgi Darwina *O pochodzeniu gatunków*. Artystyczny duet odnajduje pomiędzy wierszami treści toŜsame z ich podróŜą do Australii (*There's nothing there anyway*). **Katarzyna Wąsowska** natomiast wnikliwie bada historię zaginionej Atlantydy (*Atlantydologia*). Sięgając po mapy oraz inne publikacje, przeprowadzając własne śledztwo, podwaŜa naukowe próby odnalezienia „czegoś, co nie

» 5 *Spiral Jetty*, 1970 Film by Robert Smithson: robertsmithson.com, James Cohan Gallery, 2012.

jest nawet poprawnie zdefiniowane, ponieważ nie istnieje fizycznie. Jest tylko ideą umieszczoną w środku wielkiego oceanu”⁶, jak twierdzi.

Diana Lelonek i Marek Kucharski, *Tam i tak nic nie ma*, 2014, dokumentacja pracy znajdującej się w kolekcji Musée de l'Elysée w Lozannie w Szwajcarii

» 6 Oficjalna strona internetowa artystki, <https://www.katarzynawasowska.com/atlantidology>, [dostęp: 7.11.2019].

Baltazar Fajto, *Saudade*, mapa, 2014-2016

Łukasz Jastrubczak, *Spacer po Spiralnej Grobli*, płyta oraz rejestr dźwiękowy, 2015

II. Budowa ekspozycji *Research Catalogue*

Istotnym elementem, który porządkuje ideę wystawy, stała się stworzona przeze mnie mapa koncepcyjna. Została ona zainspirowana estetyką dawnych rysunków przestrzeni kosmicznej. Kolejno powiększające się okręgi ukazują zjawisko rozwoju koncepcji kuratorskiej, która nie mogłaby funkcjonować bez złożonej siatki pojęć. To wokół nich orbituje konkretna wizja rzeczywistości.

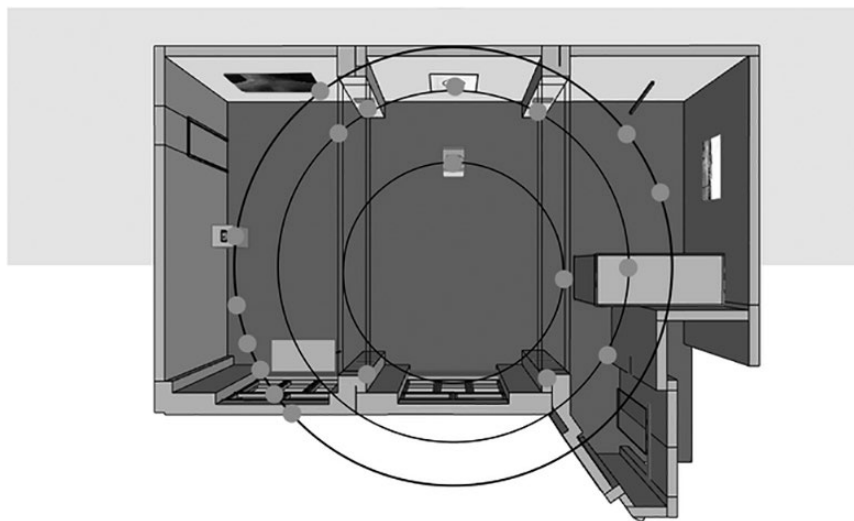

Widok wystawy *Voyager's Record | Rejestr podróżnika*, 2018

Na poszczególnych liniach umieszczono nazwiska, które dzięki hiperłączom przenoszą użytkownika do podstron zawierających szczegółowe informacje na temat projektów zaproszonych artystów, biorących udział w wystawie. Ekspozycja została stworzona w języku angielskim, aby poszerzyć zasięg odbiorców. Najważniejsze notatki kuratorskie, artystyczne, projektowe i naukowe zostały uszeregowane według następującego porządku: w samym centrum mapy znajduje się meritum projektu – link do książki *Kosmos* Alexandra von Humboldta, link do filmu na Youtube przybliżającego ideę landartowej pracy *Spiral Jetty*, efekty badań artysty i naukowca Jona Lomberga, link to oficjalnej strony projektu *The Voyager Golden Record*. Niebieskie punkty na liniach okręgów symbolizują prace artystów współczesnych zaproszonych do udziału w projekcie, różowe symbole to oś koncepcyjna całości. Każda praca artystyczna w ekspozycji

RC została umieszczona według rozmieszczenia prac w rzeczywistej przestrzeni Galerii :SKALA w Poznaniu⁷. ●

III. Mapa ekspozycji

Mapa i rzeczywista ekspozycja, mix, Brelińska, VR

* * *

Praca została nagrodzona Nagrodą Specjalną „Notesu na 6 Tygodni” podczas Konkursu na Najlepsze Dyplomy UAP im. Marii Dokowicz w 2018 roku.

Tekst powstał w oparciu o fragmenty pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem dr hab. Marty Smolińskiej w 2018 roku, *Research artystyczny. Analiza rozwoju młodej dziedziny z pogranicza nauki i sztuki*.

» 7 Link to ekspozycji: <https://www.researchcatalogue.net/view/440006/440007>
[dostęp: 7.11.2019].